

Turkey's membership in the European Union: Challenges and requirements

**Alireza Koohkan¹
Forouzan Hassanpour Sudarjani²**

Abstract

Turkey has been seeking membership in the European Union since 1963, when it became an observer member of the European Economic Community, and since 1999 has been selected as a candidate for permanent membership in the European Union. Therefore, the necessary negotiations for Turkey's full accession to the European Union began in 2005, and Turkey has since put on its agenda the necessary changes to join the European Union, which have led to far-reaching changes, including legal and bureaucratic restructuring. It became Turkey. However, so far Turkey has not been able to get the opportunity to join the union and for various reasons, Turkey's membership in the union has been opposed. This article descriptively-analytically seeks to answer the question of what are the pros and cons of Turkey's membership in the European Union? The innovative aspect of this article is the comprehensiveness and examination of various aspects of the issue of Turkey's membership in the European Union.

Keywords: EU, Erdogan, Turkey, AKP, functionalism

---

¹ Associate Professor of International Relations, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran.

Koohkan@atu.ac.ir

² Master of International Relations, Azad University of Science and Research. Tehran. Iran.

Forouzan_kavir@yahoo.com

عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا: چالش‌ها و الزامات

علیرضا کوهکن^۱

فروزان حسن پور سودرجانی^۲

چکیده

ترکیه از سال ۱۹۶۳ و زمانی که به عضو ناظر جامعه اقتصادی اروپا تبدیل شد، به دنبال عضویت در اتحادیه اروپا بوده و از سال ۱۹۹۹ به عنوان یک کاندید برای عضویت دائم در اتحادیه اروپا انتخاب شده است. از همین رو، مذاکرات ضروری برای پیوستن کامل ترکیه به اتحادیه اروپا از سال ۲۰۰۵ آغاز شد و ترکیه از آن زمان اجرای تغییرات ضروری برای پیوستن به اتحادیه اروپا را در دستور کار خود قرار داده است که منجر به تغییرات گسترده‌ای شامل تغییر ساختار قانونی و بروکراتیک ترکیه شد. با این حال تاکنون ترکیه نتوانسته است فرصت عضویت در اتحادیه را به دست بیاورد و به دلایل مختلفی نسبت به عضویت ترکیه در اتحادیه مخالفت شده است. این مقاله به روش توصیفی-تحلیلی درصدد پاسخگویی به این پرسش است که دیدگاه‌های موافق و مخالف نسبت به عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا چیست؟ جنبه نوآوری این مقاله جامعیت و بررسی ابعاد مختلف مبحث عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا است.

واژگان کلیدی: اتحادیه اروپا، اردوغان، ترکیه، حزب عدالت و توسعه، کارکردگرایی

^۱دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

^۲کارشناس ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه آزاد علوم و تحقیقات. تهران. ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

کشوری که امروزه با نام جمهوری ترکیه شناخته می‌شود، پیش از تجزیه نام امپراتوری عثمانی شناخته می‌شد. پس از شکست امپراتوری عثمانی در جنگ جهانی اول، طرف‌های پیروز تصمیم به تجزیه این امپراتوری و الحاق متصرفات عثمانی به سرزمین خود گرفتند. در این راستا پیمان استعماری سایکس-پیکو، که توسط وزرای امور خارجه انگلستان و فرانسه تهیه و امضا شده بود، شرایط سیاسی برای تجزیه مستملکات آسیایی امپراتوری عثمانی فراهم آورد. در پی تصمیم دول فاتح برای تجزیه سرزمین‌های عثمانی، ترکان جوان با تشکیل هسته‌های مقاومت توانستند آناتولی، سرزمین مادری ترکان، را از تجزیه و نابودی نجات بخشند. مجموعه این جنگ‌ها به جنگ‌های استقلال معروف است و تحت رهبری افسر جوانی موسوم به مصطفی کمال که بعدها به آتاتورک ملقب شد در اخراج بیگانگان و حوادث متعاقب آن باعث شد با تجزیه دولت عثمانی، جمهوری ترکیه به‌عنوان وارث بخشی از امپراتوری عثمانی سابق در ۲۹ اکتبر ۱۹۲۳ به رهبری وی تأسیس شود. نوع حکومت کشور جدید جمهوری و پایتخت آن شهر آنکارا است. نزدیک به ۹۸٪ مردم ترکیه را مسلمان و ۲٪ نیز شامل مسیحیان و دیگر ادیان می‌باشند. در جنگ جهانی دوم، ترکیه عملاً بی‌طرفی خود را حفظ کرد ولی در فوریه ۱۹۴۵ به آلمان و ژاپن اعلان جنگ داد، بدون آنکه نیرویی را علیه این دو کشور وارد کارزار کند. در سال‌های ۱۹۶۰، ۱۹۷۱ و ۱۹۸۰ به بهانه جلوگیری از بی‌نظمی‌های داخلی و برقراری امنیت، ژنرال‌های ترکیه سه بار در این کشور کودتا کردند، که آخرین آن توسط ژنرال کنان اورن رئیس ستاد ارتش ترکیه صورت گرفت. سرانجام در انتخابات سال ۱۹۸۳ احزاب سیاسی به قدرت رسیدند و در سال ۲۰۰۱ رجب طیب اردوغان با تأسیس حزب عدالت و توسعه دست زد و در ۱۴ مارس ۲۰۰۳ به‌عنوان بیست و هفتمین نخست‌وزیر این کشور انتخاب شد. در مرداد ۱۳۹۳، رجب طیب اردوغان توانست با کسب بیش از ۵۰ درصد از کل آرا در دور اول انتخابات به پیروزی دست یافته و دوازدهمین رئیس‌جمهور ترکیه شود. او با ۵۳ درصد آراء در

انتخابات سراسری ترکیه (۲۰۱۸) به‌عنوان اولین رئیس‌جمهور نظام ریاستی ترکیه برای یک دوره پنج‌ساله دیگر انتخاب شد. یکی از مهم‌ترین سیاست‌های ترکیه ورود به اتحادیه اروپا است و این کشور از سال ۱۹۹۹، نامزد ورود به اتحادیه اروپا شد اما عضویت نهایی آن تاکنون رخ نداده است و بنابراین در جهت پیوستن به این اتحادیه تلاش دارد تا هرچه سریع‌تر با جلب نظر اروپاییان به آن پیوندد اما لازم است تا ابتدا روند پیوستن ترکیه، فراز و نشیب‌های متعدد آن و دیدگاه‌های موافق و مخالف درون ترکیه و اتحادیه اروپا برای عضویت این کشور بررسی گردد. در این فصل سؤال اصلی این است که روندها و دیدگاه‌های پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا چیست؟ و جهت بررسی این موضوع به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و رجوع به سایت‌ها ابتدا به شکل‌گیری اتحادیه اروپا، اهمیت آن برای ترکیه در جهت پیوستن به اتحادیه و درنهایت دیدگاه‌ها و ملاحظات پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا را مورد واکاوی قرار بدهیم.

چارچوب نظری

کارکردگرایان نظریاتی را در خصوص فرایند همگرایی مطرح می‌کنند که مرتبط با شکل‌گیری نهادهای جدید است. به نظر کارکردگرایان دولت‌هایی که نمی‌توانند به‌تنهایی از عهده مشکلات برآیند، یا احساس کنند که برای کسب انتفاع بیشتر به همکاری با سایر دولت‌ها نیاز دارند رویه همگرایی را در پیش خواهند گرفت. البته این امر می‌تواند توسط گروه‌های ذی‌نفع و بازیگران غیردولتی نیز که در میان مرزهای ملی کشورها قرار دارند موردتوجه واقع شود و حتی سازمان‌های کارکردی ایجاد گردد. در هر دو، بنیان رشد سازمان‌ها، خودمختاری فنی است، یعنی اینکه سازمان‌های کارکردی بر اساس کارکرد و موفقیت شکل می‌گیرند. بعلاوه در جهان امروز به سبب پیچیدگی روزافزون زندگی بشر اهمیت همکاری به‌ویژه در حوزه‌های متعدد فنی موردنیاز است. کارکردگرایان سودمند بودن همکاری در یک زمینه فنی، موجب گسترش همکاری‌ها در زمینه‌های سیاسی و حتی رسیدن به صلح می‌گردد. به اعتقاد میترانی، تقسیم جهان بین دولت‌هایی

که منافع متضاد دارند، فقط به بحران و جنگ می‌انجامد. به اعتقاد وی، ایجاد شبکه گسترده‌ای از سازمان‌های اقتصادی و اجتماعی بین‌المللی که موجب ایجاد همگرایی بین‌المللی می‌شود، بهترین راه برای مقابله با وضعیت بحران‌آمیز است (رک امید و اصلانی اسلمرز، ۱۳۹۱: ۸).

ارنست هاس، در کتاب خود پیرامون جامعه زغال و فولاد اروپا نیز تصریح می‌کند که اتخاذ تصمیم همراهی یا مخالفت کردن با همگرایی به این امر بستگی دارد که آیا گروه‌های عمده تشکیل‌دهنده‌ی واحد معطوف به همگرایی چشم‌انداز همگرایی را ثمربخش می‌بینند یا زیان‌بار؟ بدین ترتیب طرح ایده همگرایی با وجود انگیزه‌های لازم همکاری همراه خواهد بود؛ آنچه معقول‌تر به نظر می‌رسد توجه به منافع و ارزش‌هایی است که بسیار پیچیده‌تر از آن‌اند که بتوان آن‌ها را با اصطلاحات ساده‌ای چون آرزوی صلح فرانسه و آلمان یا آرزوی تشکیل اروپای متحد توصیف نمود. هاس معتقد است در اثر فرآیند فراگیری و اقتباس فعالیت‌های دولتی معطوف به قدرت می‌توان به کنش‌های معطوف به رفاه رسید و آن زمانی است که بازیگران دریابند که منافع آن‌ها هنگامی به بهترین نحو تأمین می‌شود که به جای تقابل با یکدیگر در یک سازمان بزرگ‌تر گرد آیند و آنگاه فرآیند فراگیری و اقتباس به همگرایی بین اعضا کمک خواهد کرد. تحول رویکرد منجر به بازتعریف منافع و رفاه می‌شود و رویکرد واقع‌گرایانه‌ی دولت‌ها که آن‌ها را بازیگران خودخواه می‌بیند را این بار در یک بخش تعاملی و کارکرد همکاری جویانه با سایر دولت‌ها خواهد دید در نهایت سیاست بین‌المللی جدید دگرگون خواهد شد. هاس در بررسی جامعه زغال و فولاد اروپا دریافت که از بین نخبگان اروپایی که مستقیماً با زغال و فولاد ارتباط داشته‌اند در ابتدا افراد کمی به حمایت از جامعه مذکور پرداخته‌اند و تنها وقتی که جامعه توانست به کار خود ادامه دهد، اکثر رهبران اتحادیه‌های صنفی و احزاب به طرفداری از این جامعه پرداختند و به خاطر منفعی که از قبل جامعه مذکور به دست آوردند در سایر تلاش‌های معطوف به همگرایی در اروپا از جمله تشکیل بازار مشترک

پیش قدم شدند. این بازیگران کسانی هستند که از وجود نهادهای فراملی دریکی از بخش‌ها سود برده بودند و تمایل شدیدی به طرفداری از همگرایی در سایر بخش‌ها نیز داشتند. ملت‌ها به وسیله این فرآیند منافع ملی خویش را در یک محیط همگرایی وسیع‌تر ارتقا بخشیدند (کریمی پور و همکاران، ۱۳۹۸:۳۱۲). با این حال، رویدادهای دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ در ساختارهای اروپایی به نو کارکردگرایان نشان داد که می‌توان به سناریوهای دیگر نیز اندیشید. ارنست هاس^۱ در نیمه نخست دهه ۱۹۷۰ اعلام کرد که نظریه همگرایی منطقه‌ای در حال کهنه شدن است. اندیشمندان موافق با هاس نیز اعلام کردند که نه تنها تسری (تسری مثبت)^۲ بلکه بازگشت به عقب^۳ (تسری منفی) نیز امکان‌پذیر است. نو کارکردگرایان به تفصیل در مورد این موضوع صحبت کرده‌اند که آیا همگرایی اروپایی یک فرایند است یا یک برون‌داد و یا هر دوی آن‌ها. ارنست هاس همگرایی اروپایی را این-گونه تعریف می‌کند: «همگرایی سیاسی فرایندی است که در آن کنشگران سیاسی در وضعیت‌های ملی متمایز، تشویق می‌شوند تا فعالیت‌های سیاسی، انتظارات و وفاداری‌های خود را به سوی یک مرکز جدید تغییر دهند؛ مرکزی که نهادهای آن در مقایسه با دولت-های ملی دارای صلاحیت و برتری هستند و یا خواستار برخورداری از این صلاحیت‌ها هستند» (سازمند، ۱۳۸۷:۱۲۸۷).

شکل‌گیری اتحادیه اروپا

در اوایل دهه ۱۹۵۰، رابرت شومان^۴، وزیر امور خارجه فرانسه، پیشنهاد کرد که شش کشور فرانسه، آلمان غربی، ایتالیا، بلژیک، هلند و لوکزامبورگ در زمینه تولید و فروش زغال سنگ و فولاد با یکدیگر همکاری نمایند. با توافق این کشورها در سال ۱۹۵۲ "جامعه فولاد و زغال اروپا"^۵ به وجود آمد. پنج سال بعد همان شش کشور برای دستیابی به وحدت

1. Ernest Hass

2. Spill-over

3. Spill-back

4 Robert Schuman

5 The European Coal and Steel Community

اقتصادی بیشتر "جامعه اقتصادی اروپا"^۱ را به وجود آوردند و در سال ۱۹۵۸ کشورهای مذکور، "جامعه انرژی اتمی اروپا"^۲ را پایه گذاشتند. بدین ترتیب به مقدار فراوانی از وابستگی اروپا به آمریکا کاسته شد تا اینکه با امضای معاهده ماستریخت در سال ۱۹۹۲ همکاری‌های جدیدی بین دولت‌های اروپایی در زمینه‌های مختلف به وجود آمد (احمدی لفرکی، ۱۳۸۸: ۵). از مهم‌ترین وقایع تاریخی اروپا اجلاس امضای معاهده ماستریخت در ۷ فوریه ۱۹۹۲ بود که اتحادیه اروپا به‌جای جامعه اروپایی و بر سه ستون پایه گذاری شد. ستون اول، اتحادیه پولی و اقتصادی (پول واحد و یک بانک مرکزی مشترک)؛ ستون دوم، سیاست خارجی و امنیتی مشترک و ستون سوم، همکاری‌های حقوقی، قضایی، مدنی و اجتماعی بود. معاهده ماستریخت شامل مجموعه‌ای از توافقات گذشته به‌ویژه معاهده ۱۹۵۷ رم و قانون اروپای واحد در سال ۱۹۸۶ بود. طبق این معاهده مفهوم شهروندان اروپایی و لغو کنترل مرزی مطرح شد (فرسای، ۱۳۸۲: ۱۶).

موافقت‌نامه شنکن که نخست در چهاردهم ژوئن ۱۹۸۵ میان پنج کشور عضو جامعه اروپا به امضا رسید، به تدریج دیگر اعضای اتحادیه (به‌استثنای انگلستان و ایرلند) را نیز در بر گرفت (اکبری، ۱۳۸۵: ۳۰). طرح قانون اساسی اتحادیه اروپا که در مارس ۲۰۰۲ توسط والرئ ژیسکاردستن^۳، رئیس‌جمهور سابق فرانسه، ارائه گردید، سعی داشت افق‌های تازه و گسترده‌ای را به روی قاره سبز بگشاید، اما به دنبال رأی منفی مردم فرانسه و هلند به‌پیش نویس قانون اساسی اتحادیه اروپا در بهار ۲۰۰۵، طرح مذکور خود به چالشی مهم تبدیل گردید و ۲۷ عضو اتحادیه را در بن‌بستی طولانی فروبرد. در دوره ریاست آلمان بر اتحادیه اروپا در نیمه نخست ۲۰۰۷، کار تدوین معاهده اصلاحی یا معاهده کوچک آغاز شد و سرانجام در دسامبر ۲۰۰۷ هنگام ریاست پرتغال بر اتحادیه اروپا به امضای رهبران کشورهای عضو رسید. پیمان اصلاحی جدید بخش عمده‌ای از مفاد قانون اساسی پیشین را

^۱ European Economic Community (EEC)

^۲ The European Atomic Energy Community (EURATOM)

^۳ Valery Giscard d Estaing

داشت اما با تغییرات ظاهری واژه قانون اساسی از آن حذف شده است (احمدی لفورکی، پیشین: ۶). بدین ترتیب با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی دور نمای یک اروپای متحد از شرق تا غرب این قاره را به یک حقیقت عینی نزدیک کرد که مؤلفه‌های آن روی کار آمدن اتحادیه اروپا به جای جامعه اقتصادی اروپا، ایجاد پول مشترک اروپا، تصویب معاهده نیس^۱ در ۲۰۰۱ برای نهادینه کردن ادارات و مؤسسات اتحادیه اروپا، پذیرش عضویت ده کشور اروپای شرقی و طرح اولیه قانون اساسی اروپا بود (خالوزاده، ۱۳۸۳: ۱۳۳). در کل رئوس اهداف اتحادیه اروپا عبارت است از: برقراری صلح، پیروی از ارزش‌های انسانی اتحادیه اروپا و بهبود رفاه ملت‌ها است. همچنین پارلمان اروپا به همراهی سایر نهادهای اتحادیه، ترتیباتی فراهم می‌آورد تا این اهداف تحقق پیدا کند. در همین راستا مجموعه اصول و اهداف تشکیل دهنده شامل:

۱- سرزمین واحدی برای اروپا: هدف ایجاد ناحیه‌ای آزاد و ایمن در سرتاسر اروپا است که در آن مرز داخلی وجود نداشته باشد. تمام شهروندانی که در این ناحیه سکونت دارند از حقوق و مزایای اتحادیه اروپا برخوردار باشند.

۲- بازار واحد داخلی برای اروپا: هدف ایجاد زمینه تجارتي پسندیده و عملی در داخل اروپا است که رقابت مؤسسات تجاری آزاد و صادقانه نیز باشد.

۳- توسعه و پیشرفت متعادل و پایدار: هدف به وجود آوردن شرایطی برای رشد و توسعه‌ای دائم و مستحکم در اروپا است. به عبارت دیگر، هدف برقراری رشد اقتصادی متعادل و تثبیت قیمت‌ها است. اتحادیه اروپا سعی در ایجاد بازار تجارتي با قدرت رقابت بالا است تا بتواند به رفاه و نیازهای اجتماعی عمومی توجه ویژه داشته باشد. در همین راستا، یکی از عوامل مهم این هدف حفاظت از محیط‌زیست است که مقرر می‌دارد باید در حفظ و حراست منابع طبیعی کوشش کرده و صدمات وارده به آن‌ها ترمیم و اصلاح گردد.

---

¹ Treaty of Nice

۴- پیشبرد علم و تکنولوژی: اتحادیه اروپا از پیشرفت علم و تکنولوژی استقبال کرده و توجه خاصی به آموزش و پرورش دارد. هدف پروراندن بیشتر مهارت‌های نیروی انسانی، و تولید فرآورده‌هایی با تکنولوژی برتر است.

۵- مبارزه با تبعیض: اتحادیه اروپا برای پیشگیری از تبعیضات به شدت کوشش می‌کند. اتحادیه سعی دارد که نگذارد تا کسی به سبب کار و زندگی اجتماعی به انزوا پناه نبرد، فقر را ریشه‌کن کند، در پیشبرد تساوی و برابری بکوشد، از حقوق اقلیت‌ها حمایت کند، خدمات تأمین اجتماعی را بالا برد، حافظ تساوی حقوق بین زن و مرد باشد، حقوق کودکان را تضمین کند و به کودکان امکانات می‌دهد تا دوران طفولیت خود را به خوشی بگذرانند، همچنین از سالمندان مراقبت و نگهداری کرده و به آن‌ها ارج می‌نهد.

۶- وحدت و یگانگی: اتحادیه در پیشبرد وحدت و یگانگی بین کشورها و افراد مختلف جوامع در زمینه‌های اقتصادی، شئون اجتماعی و غیره می‌کوشد و سعی دارد تا دولت‌های عضو با یکدیگر همبستگی پیدا کنند؛ به عبارت دیگر دولت‌ها نسبت به همدیگر سازگار بوده، احساس مسئولیت کرده و باهم اتفاق داشته باشند.

۷- احترام به زبان و فرهنگ: در اتحادیه اروپا به زبان‌ها و فرهنگ‌های متفاوت ملت‌ها احترام گذاشته می‌شود، فرهنگ‌های ملی و فرهنگ سرتاسری اروپائی حفظ و گسترش داده شوند.

۸- اشتراک در سیاست خارجه و امور امنیتی: اتحادیه اروپا برای استقرار صلح در اروپا و سایر نقاط جهان کوشش می‌کند. هدف اتحادیه این است که صلح و آرامش بر اروپا حاکم شود و مردم امنیت داشته باشند. با کاربرد سیاست خارجه مشترک، اتحادیه اروپا می‌خواهد مطمئن شود که از منابع طبیعی کره زمین به‌طور صحیح استفاده شود و مردم طبیعت را ویران و ضایع نکنند. رعایت حقوق انسانی تمام جهانیان امر مهم بر اتحادیه به شمار می‌آید. و این اتحادیه اروپا طبق اساسنامه سازمان ملل متحد عمل کرده و به قوانین و مقررات بین‌المللی توجه خاصی مبذول می‌دارد (Europarlamenti, 2020).

اهداف اتحادیه اروپا از پذیرش اعضای جدید

اروپا بر اساس اهداف گوناگونی میل به همگرایی را نشان داده است که مبنای این اندیشه روابط به سال‌های بسیار پیش از جنگ جهانی دوم نیز برمی‌گردد هرچند طی دوران شکل‌گیری همگرایی در اروپا در قالب‌های مختلف، هم نظریه همگرایی و هم همگرایی اروپاییان دچار فراز و نشیب‌هایی نیز شد. با این حال، طی دهه گذشته تحولاتی در عرصه سیاست اروپا رخ داده است که تا حدودی فرآیند همگرایی اروپایی را مهم می‌سازد. سیاست داخلی اروپا از پایان جنگ جهانی دوم بدین سو عرصه مواجهه دو ایدئولوژی سیاسی و اقتصادی رقیب یعنی لیبرال دموکراسی و سوسیال‌دموکراسی بوده است. این دو سنت ایدئولوژیک دیرین در شکل‌دهی به صورت‌بندی و آرایش سیاسی اقتصادی و فرهنگی کشورهای اروپایی نقش تعیین‌کننده داشته است. بر این مبنای، طی دوره جنگ سرد با حرکت در مسیر نوعی همگرایی و وفاق عمومی و در قالب نظام دولت رفاه، مدل اروپایی متمایزی را پدید آورد که هنوز به روش‌های مختلف نیز بر سیاست اروپایی غلبه دارد. اینکه این مدل در برابر فرآیندهای اروپایی شدن و جهانی‌شدن با چالش و بحران کارآمدی مواجه شده است یک حقیقت قابل‌ذکر نیز است. افول نسبی نظام دولت رفاه و گرایش تدریجی اروپای غربی به نوعی نئولیبرالیسم و تبدیل این ایدئولوژی به جهان‌بینی برخی احزاب اروپایی، موجب چرخش در برخی سیاست‌های اقتصادی، اجتماعی و خارجی کشورهای اروپایی شده است (میرفخرایی، ۱۳۹۴: ۸۶-۸۵). اما علی‌رغم این چالش‌ها سیاست بسط و گسترش همچنان یکی از قدرتمندترین ابزارهای سیاست اتحادیه اروپا مطرح بوده و است. حامیان اتحادیه اروپا چنین استدلال می‌کنند که رشد اتحادیه اروپا می‌تواند قدرتی برای برقراری صلح و دموکراسی باشد. آن‌ها معتقدند که جنگ‌هایی که در تاریخ اروپا به صورت دوره‌ای مدام تکرار شده است با تشکیل "جامعه اقتصادی اروپا" (که بعداً اتحادیه اروپا نام گرفت) در دهه ۱۹۵۰ متوقف گردید. آن‌ها همچنین بر این باورند که در اوایل دهه ۱۹۷۰، کشورهای یونان، اسپانیا و پرتغال کشورهای با نظام

دیکتاتوری بودند، اما علاقه جوامع تجاری این سه کشور به عضویت در اتحادیه اروپا انگیزه‌ای قوی برای برقراری دموکراسی در این کشورها ایجاد کرد. در مقابل این دیدگاه خوش‌بینانه دیگران معتقدند که برقراری صلح در اروپا پس از جنگ جهانی دوم بیشتر بنا به دلایل دیگری است مانند تعدیل تأثیرگذاری آمریکا و ناتو، نیاز به نشان دادن عکس‌العملی یکپارچه به تهدیدات شوروی، نیاز به بازسازی پس از جنگ جهانی دوم، خستگی عموم از جنگ و کشورهای دیکتاتوری ذکر شده که بنا به دلایل کاملاً متفاوت خود منحنی شده بودند (ابوالحسن شیرازی، ۱۳۹۲: ۱۴).

اقدامات اقتصادی اتحادیه اروپا

به لحاظ اقتصادی، اتحادیه اروپا تاکنون موفق به ایجاد پول واحد و یک بازار مشترک پویا شده است که در آن نیروی انسانی، کالا، خدمات و سرمایه به راحتی و آزادانه تبادل می‌شوند و بسیاری از سیاست‌های اتحادیه اروپا به ایجاد و حفظ بازاری واحد و اثربخش مرتبط هستند. اتحادیه اروپا برای وضع استانداردهای هماهنگ، به میزان بسیاری تلاش کرده است تا سودهای اقتصادی را از طریق ایجاد بازارهای بزرگ‌تر و اثربخش‌تر کسب کند. در کل تأثیر بازار واحد از طریق اعمال سیاست‌های زیر قابل بیان است:

۱ - تجارت آزاد کالاها و خدمات در میان کشورهای عضو؛ ۲ - قانون رقابت اتحادیه اروپا که فعالیت‌های ضد رقابتی شرکت‌ها را از طریق قانون ضدتر است مدیریت می‌کند؛ معاهده شنگن، حذف نظارت بر مرزهای داخلی و نیز هماهنگ‌سازی نظارت بر مرزهای خارجی را میان کشورهای عضو میسر می‌کند؛ ۳ - آزادی شهروندان کشورهای عضو برای زندگی و کار همراه با همسران و فرزندان‌شان در هرجایی از اتحادیه اروپا؛ ۴ - جابجایی آزادانه سرمایه میان کشورهای عضو؛ ۵ - هماهنگ کردن مقررات دولتی، قانون شرکت‌ها و ثبت علامت‌های تجاری؛ ۶ - هماهنگی وسیع سیاست‌های محیط‌زیست در سراسر اتحادیه؛ ۷ - تدوین نظام هماهنگ مالیات غیرمستقیم، مالیات بر ارزش افزوده و نیز عوارض گمرکی و مالیات غیرمستقیم مشترک بر محصولات؛ ۸ - اتخاذ سیاست مشترک

کشاورزی^۱ که هدف اصلی سیاست یارانه‌ای مذکور، این است که تولید حداقل میزان محصولات کشاورزی تضمین شود تا مردم اروپا، همواره غذای کافی برای خوردن داشته باشند و از این طریق، استاندارد زندگی عادلانه نیز برای کسانی که زندگی‌شان به کشاورزی وابسته است، حفظ شود؛ ۹- تأمین اعتبار برای رشد و توسعه مناطق محروم؛ ۱۰- ایجاد تعرفه گمرکی خارجی مشترک و اتخاذ مواضع مشترک در مذاکرات بین‌المللی تجاری؛ ۱۱- تأمین اعتبار به منظور کمک به بسیاری از کشورهای در حال توسعه؛ ۱۲- ایجاد جامعه انرژی تک بازاری از طریق معاهده جامعه انرژی جنوب - شرق اروپا؛ ۱۳- ایجاد منطقه مشترک هواپیمایی اروپا (امیدی و اصلانی اسلمرز، ۱۳۹۱: ۱۸-۱۷).

نگرش‌ها نسبت به پذیرش ترکیه

همان‌طور که بیان شد در یک نگرش خوش‌بینانه به گسترش اتحادیه اروپا پذیرش اعضا جدید مورد حمایت است که در این میان ترکیه یک داوطلب بسیار جدی محسوب می‌شود. برای بررسی نگرش‌های موافق و مخالف به این عضویت ابتدا به بستر تاریخی روابط ترکیه با اروپا و سپس انواع دیدگاه‌ها نسبت به عضویت آن پرداخته خواهد شد.

روابط تاریخی ترکیه و اروپا

تسلط مسلمانان عثمانی و توسعه حوزه اقتدار امپراتوری تا قلب اروپا بر بخش‌های زیادی از قلمرو مسیحی، امپراتوری روم و با محاصره وین در اتریش که مسیحیت شرقی ارتدکس را در کنترل و حاکمیت مسلمانان قرارداد و قلمرو مسلمانان در جوار قلمرو کاتولیک‌ها قرار گرفت اوج تسلط اسلام بر جهان مسیحیت بود. بدین ترتیب فرآیند کنترل بخش‌های عمده اروپا توسط مسلمانان و حاکمیت امپراتوری عثمانی تا قرن ۱۹ میلادی ادامه داشت (امینیان، ۱۳۸۹: ۳۲)؛ برخی آغاز تاریخ پیوند نزدیک ترکیه با اروپا را از جنگ کریمه می‌دانند؛ زمانی که در کنار انگلستان و فرانسه با روسیه جنگید و با عضویت در کنسرت اروپایی سیاست نگرش به غرب و تمایل به اروپایی بودن را به نمایش درآورد.

^۱ The Common Agriculture Policy(CAP)

پس از جنگ جهانی اول و فروپاشی امپراتوری عثمانی و شکل‌گیری ترکیه امروزی اروپایی شدن به صورت جدی آغاز شد. از آن زمان، بیش از هر هدف دیگری، اروپایی بودن هدف اصلی ترکیه شد. نقش کمال آتاتورک با پیروی از اندیشه جدایی دین از سیاست که بسیاری از مظاهر زندگی غربی را در جامعه ترکیه با اکثریت مسلمان وارد کرد نیز بسیار مهم است. در کل، پیوند اصلی ترکیه با اروپا بعد از پایان جنگ جهانی دوم، بیشتر در سطح سیاسی، نظامی و اجتماعی بسیار شد. از نظر اجتماعی و اقتصادی حضور هزاران کارگر ترک در اروپا به‌ویژه در آلمان، نوعی وابستگی دوجانبه را برمی‌انگیخت که از یک سو اروپا و به‌ویژه آلمان از نیروی کار ارزان ترکیه بهره می‌برد و از سوی دیگر دستمزد کارگران منبع درآمد چشمگیری برای ترکیه به حساب می‌آمد. از نظر سیاسی و نظامی، عضویت ترکیه در ناتو، از سال ۱۹۵۲ این کشور را بیشتر در مدار روند سیاسی نظامی غرب و حائل ارتباط با نظام کمونیسم شوروی درآورد اما به نظر می‌رسید که با فروپاشی کمونیسم، ترکیه دیگر اهمیت خود را از این نظر از دست داده ولی مجدداً با حمله عراق به کویت و جنگ اول خلیج فارس، و عملیات ائتلاف به رهبری آمریکا به نام "طوفان صحرا" ادامه‌ی نقش ترکیه در لباس هم‌پیمانی ارزشمند برای غرب به نمایش گذاشته شد (اسدنژاد، ۱۳۸۹: ۱۰۳).

دیدگاه‌ها نسبت به عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا

گسترش اتحادیه اروپا در مقاطع مختلف زمانی طی چند سال اخیر بر تنگناهای هویتی، سیاسی و اقتصادی این اتحادیه افزوده است. علاوه بر تقاضای مشارکت بیشتر کشورهای تازه وارد در فرآیند تصمیم‌گیری اروپایی، نگرش‌های متفاوت این دسته از کشورها به موضوعات و سیاست بین‌المللی که لزوماً در مدار سیاست خارجی قدرت‌های اصلی اتحادیه اروپا نمی‌باشند، انسجام در درون اتحادیه را نیز تا حدودی کمرنگ و سست نموده است. هر مرحله از گسترش اتحادیه اروپا موافقان و مخالفانی داشته است. در بخش گسترش این اتحادیه آلمان و بریتانیا به‌عنوان اعضای مهم به موافقت با آن پرداخته‌اند

به طوری که آلمان به جذب کشورهای اروپای شرقی و مرکزی به اتحادیه اروپا رغبت دارد تا منافع اقتصادی، سیاسی و اخلاقی و ژئوپلیتیک بسیاری کسب کند. در این خصوص رولاند فرویدنشتاین^۱ می‌گوید: "آلمان نیز مانند فرانسه مایل است از اتحادیه اروپا برای بلندپروازی‌های جهانی خود به‌عنوان یک ابزار استفاده کند" (میرفخرایی، ۱۳۹۴: ۸۹). افزون بر این در ترکیه سه گروه‌بندی مختلف درباره‌ی ت فرایند همگرایی با اتحادیه اروپا وجود دارد. گروه نخست کسانی هستند که به نقد نخبگان فکری و سیاسی می‌پردازند که اتحادیه‌ی اروپا را به‌عنوان اهرم فشار و مکانیسم کارکردی برای تغییر ترکیه ضروری می‌دانند. آن‌ها از اینکه مردم ترکیه و یا ترک‌های اروپایی اروپا به‌عنوان ترک‌های سفید را غیرمتمدن و عامی بدانند ناخشنود هستند؛ گروه دوم کسانی هستند که معتقدند فرایند ملت‌سازی در ترکیه کامل نشده است. و از این رو عوامل محرکه‌ی بیرونی می‌تواند عامل انحراف این فرایند شوند، پس تا استقلال کامل بایستی مانع این امر شد. این گروه کسانی هستند که اشتیاقی به تقسیم یا واگذاری قدرت سیاسی و اقتصادی ترکیه به افراد یا سازمان‌های فراملی را ندارند؛ گروه سوم کسانی هستند که معتقدند اصول، دلالت‌ها و فلسفه‌های اتحادیه‌ی اروپا، ابزار مناسبی برای فراهم کردن آزادی، رفاه و امنیت جامعه و افراد ترکیه فراهم می‌کند. با این وجود، از اتحادیه‌ی اروپا به‌عنوان ابزار ضروری برای تغییر در ترکیه یاد نمی‌کنند، هرچند که مردم ترک خواسته‌های مشابهی با اروپاییان داشته باشند؛ مردم ترکیه، در واقع هویت اروپایی را به‌عنوان یک هویت یکپارچه می‌بینند و در نهایت سادگی به کارگزاران رسمی اتحادیه‌ی اروپا به‌عنوان نماینده‌های اروپایی اشاره می‌کنند که می‌توانند ترکیه را بپذیرند یا رد کنند. به عبارت دیگر، ترک‌ها توجهی به واقعیت تکثر دینی، قومی، زبانی، فرهنگی، اخلاقی، فلسفی و ادراکی موجود در اتحادیه ندارند. با وجود تفاوت دیدگاه سه گروه، نکته‌ای که باید به آن توجه شود این است که در دوره‌ی زمامداری حزب عدالت و توسعه، حذف تدریجی تمامی گروه‌های یادشده و به عبارت

^۱ Roland Freudenstein

صحیح‌تر، همگون‌سازی^۱ و در بهترین حالت هضم این گروه‌ها، موجب گردید تا در نهایت این حزب در ترکیه به‌عنوان تنها کارگزار مؤثر عمل کند (قوام و صولت، ۱۳۸۴: ۱۹-۱۸).

دیدگاه‌ها نسبت به مزیت‌های پذیرش ترکیه در اتحادیه اروپا

در ادامه به بررسی مزیت‌های پذیرش ترکیه که مورد حمایت موافقان است پرداخته می‌گردد:

۱- دسترسی به بازار جدید

ترکیه با مساحت وسیع دو قاره را در برمی‌گیرد. در حالی که تنها ۳٪ از ۵۷۸،۸۱۴ کیلومتر مربع در قاره اروپا واقع شده است، ۹۷٪ از مناطق زمینی به قاره آسیا اختصاص یافته است. قسمت اروپایی این کشور تراکیا نامیده می‌شود، در حالی که قسمت آسیایی این کشور معروف به آناتولی است (Ukessays, 2017). می‌توان ادعا کرد که ترکیه در تقاطع بالکان، قفقاز و خاورمیانه و در دریای آسیای مرکزی قرار دارد، موقعیتی استراتژیک دارد که از یک سو به‌عنوان یک قطب ارتباطی از اهمیت بیشتری برخوردار است. ترکیه به‌عنوان یک عنصر تعدیل‌کننده در بسیاری از درگیری‌های منطقه‌ای است و دارای یک شبکه پیچیده از روابط و پیوندهای تجاری، فرهنگی، زبانی، قومی و تاریخی با مناطق غرب آسیا، قفقاز و شرق اروپا دارد و گزینه مناسبی برای ارتباط اتحادیه اروپا برای دسترسی به سایر نقاط است. همین پیچیدگی است که باعث می‌شود برخی ناظران نسبت به بزرگ‌نمایی آن در مورد اینکه ترکیه از نظر امنیت منطقه‌ای "بخشی از مشکل" است یا "بخشی از راه‌حل" دیدگاه متفاوت نیز داشته باشند. اما با هر تعریفی، ترکیه یک بازیگر اصلی است (Desai, 2006).

۲- استفاده از مزایای اقتصادی

در مورد عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا بر این موارد مهم تأکید دارد که پتانسیل اقتصادی کشور ترکیه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین کشورهای در حال ظهور جهان است و اقتصاد و

^۱ Assimilation

بازار آن برای کمک به رشد اقتصادی اتحادیه اروپا مفید است. موافقان این دیدگاه استدلال می‌کنند که جمعیت جوان ترک می‌تواند به غلبه بر برخی از مشکلات اقتصاد ترکیه و حتی اروپا باشد (Kramert, 2006:6). همچنین به نظر برخی جمعیت هشتاد میلیون ترکیه بازار مناسبی برای شرکت‌های اروپایی است. بعلاوه اینکه ترکیه می‌تواند مسیر دسترسی به بازارهای جهانی را تسهیل کند.

۳- تأثیر گذاری بر یک کشور مسلمان با ارزش‌های اروپایی

عضویت ترکیه می‌تواند به جهان اسلام نشان دهد که اتحادیه اروپا یک "باشگاه مسیحی" نیست و ارزش‌های آن برای همه باز و مورد استقبال است. این امر می‌تواند باعث تقویت مدرنیزاسیون سیاسی و اقتصادی در سایر جوامع مسلمان شود که از نزدیک سرنوشت ترکیه را پس از الگوبرداری از اروپا می‌بینند. به نظر برخی شهروندان دموکراتیک اتحادیه اروپا پتانسیلی را برای توسعه ارزش "یورو-اسلام" می‌توانند باشند که کمک می‌کند تا بر پتانسیل رادیکال شدن اسلام‌گرایان غلبه کند. این مدل برای سایر کشورهای اسلامی مورد پذیرش قرار خواهد گرفت که بر اساس رویکرد غیر رادیکالی اسلام ترکی حاضر به تبعیت از این الگو خواهند شد (Ibid). از نگاه امنیتی الحاق ترکیه ثبات بیشتری را در "نزدیک به خارج اروپا" ایجاد می‌کند و در نهایت به نفع اتحادیه اروپا است که ترکیه را به جمع خود بپذیرد؛ با پذیرش ترکیه حتی می‌توان مفهوم "برخورد تمدن‌ها" هانتینگتون را در امتداد تضاد فرهنگی مسیحیت و اسلام از بین برد. حامیان الحاق ترکیه استدلال می‌کنند که عضویت این کشور ده میلیون مسلمان را که در اتحادیه اروپا زندگی می‌کنند را تشویق خواهد کرد تا نسبت به تحمل فرهنگی اتحادیه اروپا اطمینان بیشتری داشته باشند و بنابراین تمایل بیشتری به ادغام در جوامع میزبان خود نشان دهند. جک استراو^۱ وزیر خارجه انگلستان در این باره می‌گوید: "عضویت ترکیه ضربه سنگینی به کسانی که به بی‌اعتمادی و تفرقه‌اندازی دامن می‌زنند وارد خواهد ساخت" (Desai, 2006).

^۱ Jack Straw

۴- حل مسائل جهان اسلام

با همسویی سیاست ترکیه در راستای خواسته‌های اروپا می‌توان یکی از کشورهای اسلامی قدرتمند که ادعای رهبری جهان اسلام و حامی مسلمانان در جهان است را با غرب هماهنگ کرد. در مسئله فلسطین ترکیه از حل و فصل مذاکرات اسرائیل و فلسطین بر اساس قطعنامه‌های ۲۴۲، ۳۳۸، ۱۳۹۷ و ۱۵۱۵ شورای امنیت سازمان ملل، اصل سرزمین برای صلح، طرح صلح عربی و نقشه راه حمایت می‌کند (MFA, 2021) همچنین ترکیه به‌عنوان "یک شریک دموکراتیک" در اجلاس جی ۸ که در ژوئن ۲۰۰۴ در جزیره دری، به همراه ایتالیا و یمن برای گفتگوی کمک به دموکراسی، یکی از مکانیسم‌های ایجاد شده در محدوده طرح گسترده خاورمیانه و آفریقای شمالی شرکت کرد (REPORT COM, 2004:152). این در حالی است که برخی کشورها اسلامی با الگوهای غربی به صورت کامل مخالف هستند.

۵- کمک به امنیت اروپا

سیستم امنیتی اتحادیه اروپا در قالب "الگوی شبه جغرافیایی محافل متحدالمرکز" سه حوزه امنیت را تعریف می‌کند: نخستین مورد مربوط به تأمین امنیت در داخل اتحادیه اروپا در برابر تهدیدات داخلی و خارجی است؛ دوم در مورد ارتقا ثبات^۱ و امنیت در همسایگی آن است و سوم ایفای نقش امنیتی گسترده‌تر (جهانی). تجزیه و تحلیل مشارکت احتمالی ترکیه در هر یک از این نقش‌ها برای ارزیابی اینکه آیا ترکیه یک فرصت یا تهدید در "سیستم امنیتی اتحادیه اروپا" است باعث می‌شود که بتوان در چارچوب ژئوپلیتیک بیان کرد که رشد تروریسم اسلامی در نزدیکی اروپا، اتحادیه اروپا را به وجود یک ترکیه سکولار، دموکراتیک و باثبات محتاج می‌کند چراکه نشان می‌دهد اینکه پیشگویی هانتینگتون در وقوع جنگ تمدن‌ها خودبه‌خود درست و الزاماً حتمی نیست و دوم اینکه، به جهانیان نشان می‌دهد که اتحادیه اروپا می‌تواند به‌عنوان الهام‌بخش برای اصلاحات بیشتر دموکراتیک

¹ stability

جهانی و عامل امنیت و ثبات باشد (Desai, 2006). بنابراین موافقان عضویت ترکیه از این لحاظ که ترکیه در الگوی غربی قرار خواهد گرفت موافق پیوستن آن هستند.

دیدگاه مخالفان پذیرش ترکیه در اتحادیه اروپا

در ادامه به بررسی معایب پذیرش ترکیه که مورد حمایت مخالفان است پرداخته می‌گردد:

۱- جمعیت مسلمان اروپا

در مورد اسلام‌گرایی در ترکیه و نقش آن‌ها در پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا باید گفت از یک سو اروپایی‌ها نگران آن هستند که با ورود ترکیه به اتحادیه اروپا جمعیت مسلمان این اتحادیه افزایش پیدا کند و خصلت مسیحی آن تضعیف شود (بصیری و موسوی، ۱۳۸۹: ۵۲)؛ بنابراین، نگرانی از پیوستن هشتاد میلیون مسلمان ترک به جمعیت پانصد میلیونی اروپا سبب می‌شود که بر شدت نگرانی‌ها از بعد هویتی و بل اخص برای کشورهایی که دارای جمعیت قابل توجهی از اقلیت ترک هستند افزایش یابد. طبق پیش‌بینی موسسه پیو با روند فعلی رشد جمعیت ترک در سال ۲۰۳۰ نسبت به سال ۲۰۱۰ با میزان ۳,۶ درصد بیش از هشتادونه میلیون جمعیت خواهد داشت. بدین ترتیب با الحاق ترکیه به اتحادیه اروپا این خطر قابل تصور است که در اثر مهاجرت مسلمانان ترک‌ها به کشورهای اروپایی جمعیت مسلمان آن کشورها افزایش یابد و از این رو با عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا به‌ویژه در پنج کشور اروپایی یعنی آلمان، فرانسه، انگلیس، هلند و اتریش خطر هویتی جامعه اروپا را تهدید می‌کند.

۲- نفوذ ترکیه مسلمان بر اتحادیه اروپا

به نظر برخی گسترش بیش از اندازه اتحادیه و به تبع آن تعمیق بیشتر ادغام سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ترکیه باعث خواهد شد تا قدرت زیادی را در داخل اتحادیه به خود اختصاص دهد (پارسایی، ۱۳۹۵: ۹۸). بدین معنا که با عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا نمایندگان ترکیه در پارلمان اروپا بیش از سایر کشورها خواهند بود و در آن صورت نمایندگان اروپایی ضد اسلامی و مهاجران خارجی که از سوی بخشی از مردم اروپا به پارلمان اروپا

راه‌یافته‌اند با نمایندگان مسلمان طرفدار مهاجران انتخابی از سوی ترکیه مقابل هم قرار خواهند گرفت. به قول یک سیاستمدار برجسته اروپایی اگر ترکیه به اتحادیه اروپا راه یابد، بدین معنا خواهد بود که لوپن‌ها و هایدرها (از رهبران احزاب راست افراطی) بیشتری در سیاست اروپا سر درآورد (عابدی گناباد، ۱۳۸۹: ۱۷۳).

۳- نگرانی از ملی‌گرایی ترکیه

مورد بعدی نگرانی و ترس از ملی‌گرایی ترک‌ها است، به این سبب است که ملی‌گرایی از دیرباز یکی از مشخصه‌های بارز جامعه ترکیه به شمار می‌رود. از آنجاکه شکل‌گیری جمهوری نوین ترکیه از همان ابتدا بر پایه تفکرات ناسیونالیستی انجام شده است از این رو، اکثریت مردم ترکیه دارای احساس قدرتمند ملت‌گرایی هستند و از بیم‌های عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا روی کار آمدن یک دولت ملی‌گرایی در ترکیه و حمایت‌های بی‌دریغ افراطیون از اتباع ترک در اروپا است (Dw, 2014).

۴- نگرانی از نوع رژیم ترکیه

از نگاه اروپا کیفیت دموکراتیک یک رژیم بر تمایل یک دولت برای ایجاد تغییرات داخلی مهم است و هزینه‌های سازگاری با خواسته‌های اتحادیه اروپا و نفوذ اتحادیه بر این کشورها نسبت به رژیم‌های استبدادی و تأثیر بر جامعه و اقتصاد آن کمتر خواهد بود. اتحادیه اروپا می‌داند که در رژیم‌های استبدادی کمتر می‌تواند نفوذ و بر تغییرات داخلی آن تأثیرگذار باشد، بنابراین درخواست‌های اتحادیه اروپا برای اصلاحات داخلی در پذیرش عضو جدید با مسائلی چون حقوق بشر، حاکمیت قانون، دموکراسی مورد تأکید قرار می‌گیرد. بدین ترتیب این خواسته‌ها می‌تواند بقای رژیم استبدادی را به خطر اندازد و یا مجبور سازد که راه اصلاحات را در پیش بگیرند (see: Tanja & Soyaltin, 2012: 11). القای ترس در خصوص وضعیت ترکیه حتی به دنبال نشان دادن دیکتاتوری و دور بودن ترکیه از دموکراسی اروپایی است. هانس کریستین اشتراخه^۱ رئیس

^۱ Heinz-Christian Strache

حزب راست افراطی اتریش نیز درباره تحولات کودتای نافرجام پانزدهم ژوئیه ۲۰۱۶ می‌گوید که اقدامات اردوغان، رئیس‌جمهوری ترکیه، در پاک‌سازی گسترده نهادهای دولتی، یادآور بهره‌گیری سیاسی آدولف هیتلر از حادثه آتش‌سوزی پارلمان آلمان در دوران حکومت نازی‌ها است. وی در مصاحبه با روزنامه اتریشی «دای پرس» مدعی شد که این فرض و گمان وجود دارد که این یک کودتای هدایت‌شده باهدف فراهم نمودن امکان یک دیکتاتوری ریاستی به رهبری اردوغان بوده است (Mehrnews, 1395).

۵-نگرانی از تبعات اقتصادی

قبل از اکتبر ۲۰۰۹، برای بزرگ شدن اتحادیه، باید دو مانع موجود برطرف شود: نخست اینکه اگرچه به‌صراحت بیان‌نشده است اما به نظر می‌رسد برخی از شرایط ایجادشده توسط پیمان ۲۰۰۰ نیس، اتحادیه اروپا را به ۲۷ عضو محدود می‌کند. برای پذیرش هر کشور جدید دیگری در اتحادیه، باید پیمان نیس اصلاح یا معاهده جدیدی تصویب می‌شد تا امکان گسترش بیشتر اتحادیه فراهم شود. تصویب پیمان لیسبون در سال ۲۰۰۷ و اجرایی شدن آن از اول دسامبر ۲۰۰۹ از جمله موارد دیگری است که امکان ادامه گسترش اتحادیه در آینده را فراهم می‌کند. مانع دوم در ساختار فعلی الحاق شامل هر کشور کاندیدایی است که عضویت آن می‌تواند عواقب مالی قابل‌توجهی بر کل اتحادیه داشته باشد. بر اساس این ماده، پذیرش چنین نامزدی فقط پس از سال ۲۰۱۴، تاریخ برنامه‌ریزی شده برای شروع چارچوب بودجه هفت ساله آینده اتحادیه اروپا، می‌تواند منعقد شود. گفتنی است که در حال حاضر، تنها نامزدی ترکیه تحت این محدودیت قرار می‌گیرد (redacted, 2013: 2). مسئله بعدی ترس کلی از اتحادیه اروپا وجود دارد موج دیگری از مهاجرت نیروی کار را از ترکیه تجربه کنید که ناشی از قابل‌توجهی است. تفاوت در سطح توسعه که می‌تواند تأثیرات منفی بر اجتماعی داشته باشد. علاوه بر این، به دلیل سطح پایین ترکیه از توسعه در رابطه با میانگین اتحادیه اروپا، انتقال پول عظیمی در سال پیش‌بینی شده است شرایط صندوق‌های ساختاری اتحادیه اروپا و مکانیسم حمایت از کشاورزی که می‌تواند

خرابی کلی سیستم مالی اتحادیه شود. به طور خلاصه، هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی عضویت نهایی ترکیه برای اتحادیه اروپا غیرقابل تحمل تلقی می‌شود. این نگرانی‌ها نیز به طور جدی بر چارچوب مذاکره تأثیر گذاشته است (Kramert, 2006:30).

۶- نگرانی از رشد توریسم

کشورهای کلیدی اروپا که هنوز تلخی ناشی از اقتدار و شکوه امپراتوری اسلامی عثمانی و تسلط آن بر تقریباً کل اروپا را در حافظه زنده نگه داشته‌اند، با طرح بهانه‌های فراوان از پیوستن این کشور به اتحادیه اروپا جلوگیری می‌کنند. این گره تاریخی در سال‌های اخیر با وقوع حوادثی چون ۱۱ سپتامبر و تشدید تبلیغات مسموم رسانه‌های غربی به منظور افراطی، ستیزه‌جو و تروریسم نشان دادن مسلمانان و در نتیجه، تقویت جو اسلام‌ستیزی در غرب و اروپا ابعاد جدیدی یافته است. در این فضا وقوع برخی حوادث مانند تشدید رکود در نظام سرمایه‌داری و تقویت جریان‌های راست افراطی فضا را برای عضویت ترکیه در اتحادیه اروپایی تیره‌تر کرده است. باید پذیرفت هنوز در میان افکار عمومی اروپا و نخبگان سیاسی اروپا دید مثبتی برای پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا وجود ندارد (احمدی و حاتم آبادی، ۱۳۹۰:۲۹).

درخواست‌های اروپا از ترکیه

در طول فرایند گسترش اتحادیه، مجموعه مقررات اروپایی، به ۳۱ فصل تقسیم شد که شامل کشورهای پنجمین موج گسترش (۱۰ کشوری که در سال ۲۰۰۴ به اتحادیه پیوستند به اضافه‌ی رومانی و بلغارستان که در سال ۲۰۰۷ به عضویت پذیرفته شدند) را شامل می‌شد. برای مذاکرات الحاق ششمین دوره‌ی گسترش که شامل کشورهای کرواسی و ترکیه می‌شد، این مقررات به ۳۵ فصل افزایش یافت تا فصل‌های مشکل‌تر با تقسیم به فصل‌های جدید، فرایند مذاکرات را تسهیل نماید. فصول مذاکرات پیوستن به اتحادیه اروپا عبارت‌اند از: ۱. جابجایی آزاد کالا ۲. آزادی جابجایی کارگران ۳. حق تأسیس و آزادی ارائه خدمات ۴. جابجایی آزاد سرمایه ۵. تدارکات عمومی ۶. قانون شرکت ۷. مالکیت

معنوی ۸. سیاست رقابت ۹. خدمات مالی ۱۰. جامعه اطلاعاتی و رسانه ۱۱. کشاورزی و توسعه روستایی ۱۲. ایمنی مواد غذایی ۱۳. شیلات ۱۴. حمل و نقل سیاست ۱۵. انرژی ۱۶. مالیات ۱۷. سیاست اقتصادی و پولی ۱۸. آمار ۱۹. سیاست اجتماعی و اشتغال ۲۰. سیاست‌های صنعتی و صنعتی ۲۱. شبکه‌های بین اروپایی ۲۲. سیاست منطقه‌ای و هماهنگی ابزارهای ساختاری ۲۳. قوه قضائیه و حقوق اساسی ۲۴. عدالت، آزادی و امنیت ۲۵. علم و پژوهشات ۲۶. آموزش و فرهنگ ۲۷. محیط ۲۸. حمایت از مصرف‌کننده و بهداشت ۲۹. اتحادیه گمرکی ۳۰. روابط خارجی ۳۱. سیاست خارجی، امنیتی، دفاعی ۳۲. کنترل مالی ۳۳. مقررات مالی و بودجه ۳۴. مؤسسات ۳۵. سایر مسائل. در ادامه محتوای برخی از فصول آمده است:

شماره	فصل	محتوای فصل
۱	جابجایی کالا	فصل حرکت آزاد کالا یکی از چهار آزادی اساسی اتحادیه اروپا است. در این زمینه، هدف گردش آزاد کالاهای صنعتی است که توسط کشورهای عضو در بازار داخلی اتحادیه قرار می‌گیرد و کالاهای صنعتی که طبق قوانین خاص و بدون هیچ‌گونه مانع فنی در تجارت در اتحادیه به اتحادیه وارد می‌شوند (https://www.ab.gov.tr/66_en.html).
۲	حرکت آزاد کارگران	مفهوم حرکت آزاد کارگران به معنای گردش آزاد نیروی کار است. این حق کار شامل جستجوی کار، اقامت تحت هماهنگی امنیت اجتماعی برای ادامه حقوق تأمین اجتماعی شهروندان اتحادیه اروپا در صورت مهاجرت شهروندان اتحادیه و اعضای خانواده آن‌ها به یک کشور عضو دیگر است (https://www.ab.gov.tr/67_en.html).
۳	حق تأسیس و آزادی ارائه خدمات	این فصل شامل سه حوزه است: حق تأسیس به اشخاص و شرکت‌ها حق تأسیس نمایندگی، شعبه یا شرکت‌های تابعه را در سایر کشورهای عضو تحت شرایطی دارد که توسط قانون کشوری که چنین تأسیسی در آن تحت تأثیر قرار گرفته است؛ استقرار و

آزادی ارائه خدمات، صلاحیت‌های حرفه‌ای و شناخت متقابل آن‌ها بین کشورهای عضو قابل توجه است. قانون اتحادیه اروپا مشاغل را به دو گروه تقسیم می‌کند و دو سیستم مختلف را پیاده‌سازی می‌کند. اولین گروه حرفه‌ها دارای حداقل شرایط آموزشی مشترک هستند که به وضوح تنظیم می‌شوند و به طور متناسب در همه کشورهای عضو اجرا می‌شوند. در این گروه پزشکان، پرستاران، دندان‌پزشکان، ماماها، جراحان دامپزشکی، داروسازان و معماران شرکت می‌کنند. گروه دوم حرفه‌ها فاقد هرگونه مقررات لازم مانند حداقل شرایط آموزش برای ادامه این حرفه در اتحادیه اروپا هستند. هر کشور عضو آزاد است که قانون ملی خود را در مورد این مشاغل تنظیم کند. مقررات مربوط به اتحادیه اروپا حوزه‌های مسئولیت خدمات جهانی، لغو انحصار در خدمات پستی، تأمین مالی خدمات جهانی و ایجاد مرجعی مستقل را که مسئول تنظیم و کنترل خدمات پستی است (https://www.ab.gov.tr/68_en.html)

حرکت آزاد سرمایه با از بین بردن محدودیت‌های حرکت سرمایه چه در داخل اتحادیه اروپا و چه بین کشورهای عضو و کشورهای ثالث، موقعیت مهمی در ایجاد یک بازار مالی و خدمات مالی باز، یکپارچه، رقابتی و مؤثر دارد. فصل چهار حرکت آزاد سرمایه سه حوزه را دربرمی‌گیرد: **الف) جایابی و پرداخت سرمایه:** در زمینه حرکت سرمایه، سرمایه به‌عنوان عملیات مالی باهدف سرمایه‌گذاری و کسب سود تعریف می‌شود. شامل سرمایه‌گذاری مستقیم، سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات، عملیات در اوراق بهادار معامله‌شده در بازارهای سرمایه، عملیات در اوراق بهادار و سایر ابزارهای معامله‌شده در بازار پول، عملیات در حساب‌های جاری و سپرده نزد مؤسسات مالی اعتبارات مربوط به معاملات تجاری یا ارائه خدماتی که مقیم در آن‌ها شرکت می‌کند، وام و اعتبارات مالی ضمانت‌ها، سایر ضمانت‌ها و حقوق تعهد، نقل و

حرکت آزاد سرمایه

انتقالات در اجرای قراردادهای بیمه ، سرمایه شخصی واردات و صادرات فیزیکی دارایی‌های مالی؛ **ب) سیستم‌های پرداخت:** با توجه به سیستم‌های پرداخت ، این قانون ترتیبات مربوط به سیستم‌های پرداخت و تسویه حساب اوراق بهادار ، خدمات پرداخت و مؤسسات پول الکترونیکی را پوشش می‌دهد. در سال ۲۰۱۵ ، اتحادیه اروپا به خاطر بهبود قوانین موجود و در نظر گرفتن خدمات پرداخت دیجیتالی جدید ، بخشنامه جدیدی درباره خدمات پرداخت و معاملات یورو تصویب کرد. این بخشنامه در ژانویه ۲۰۱۸ قابل اجرا شد؛ **ج) مبارزه با پول شویی:** در زمینه مبارزه با پول شویی ، با درج مفاد مبارزه با تأمین مالی تروریسم ، هدف آن جلوگیری از استفاده مجرمان از سیستم مالی به‌ویژه بانک‌ها و نهادهای غیردولتی است. دستورالعمل ۸۴۹/۲۰۱۵ در مورد مبارزه با پول شویی و مبارزه با تأمین مالی تروریسم در سال ۲۰۱۵ تصویب شد و در ژوئن ۲۰۱۷ قابل اجرا شد (https://www.ab.gov.tr/69_en.html)

۵ **تدارکات عمومی**

علاوه بر اصول کلی در مورد شفافیت ، برخورد برابر ، رقابت آزاد ، عدم تبعیض ، اصل اتحادیه اروپا در زمینه تدارکات عمومی شامل اقدامات خاص در قراردادهای کارهای عمومی ، قراردادهای تأمین عمومی و قراردادهای خدمات عمومی

است (https://www.ab.gov.tr/70_en.html)

۶ **قانون شرکت**

قوانین مربوط به شرکت‌ها شامل اصول اصلی در مورد ثبت ، ادغام ، تقسیم ، موانع ، شعب ، سهامداران و مطالبات قابل دریافت است. قوانین مربوط به حسابداری و حسابرسی ترازنامه‌های شرکت‌های سهامی با مسئولیت محدود و گزارشگری مالی ، حسابرسی و اصول حسابداری را تنظیم می‌کند

- ۷ **قانون مالکیت**
معنو
ی
- قانون مالکیت معنوی تحت دو عنوان است: ۱- **کپی‌رایت** :
قانون کپی‌رایت شامل قوانینی است که باهدف حمایت از حقوق دارندگان حق ایجاد انواع آثار فکری و هنری و همچنین حقوق مربوط به مجریان ، تولیدکنندگان آوا ، رادیو و تلویزیون و تهیه‌کنندگان فیلم تهیه‌شده است. ۲- **حقوق مالکیت صنعتی**:
قانون حقوق مالکیت صنعتی شامل طیف گسترده‌ای از حوزه‌ها مانند علائم تجاری ، حق ثبت اختراع ، طرح‌ها ، مدل‌های سودمند و توپوگرافی مدار مجتمع است
- ۸ **سیاست رقابت**
- هدف از سیاست رقابت اتحادیه اروپا و حقوقی مربوط به آن ایجاد یک بازار داخلی است که فعالان اقتصادی فعال در کشورهای عضو در شرایط برابر رقابت می‌کنند. از طریق سیاست رقابت ، اتحادیه اروپا قوانین محدودکننده‌ای را برای محدودیت‌های غیرقانونی رقابت به‌منظور امکان عملکرد مؤثر اقتصاد بازار اعمال کرد. این قوانین سیستمی را ایجاد می‌کنند که ادامه رقابت در بازار داخلی را فراهم می‌کند. شامل دو بخش است: قوانین قابل‌اجرا برای شرکت‌ها: کلیه توافق‌نامه‌ها بین شرکت‌ها ، تصمیمات انجمن‌های صنفی و اقدامات منسجم که ممکن است بر تجارت بین کشورهای عضو تأثیر بگذارد و موجب جلوگیری ، محدودیت یا تحریف رقابت در بازار داخلی باشد ، ممنوع است؛ قوانینی که در مورد کشورهای عضو اعمال می‌شود: هرگونه کمکی که از طرف یک کشور عضو یا از طریق منابع کشوری به هر شکلی اعطا شود که موجب تحریف یا تهدید بنگاه اقتصادی خاص یا تولید کالا شود
- ۱۰ **جامعه اطلاعاتی و رسانه‌ها**
- هدف از این قانون برای جامعه اطلاعاتی اطمینان از آزادسازی خدمات و شبکه‌های ارتباطات الکترونیکی ، از بین بردن موانع عملکرد مؤثر بازار واحد و ایجاد خدمات مدرن است که به‌طور جهانی در دسترس خواهد بود

قانون حمایت از حقوق مصرف‌کننده شامل قوانینی در مورد محصولات معیوب ، تبلیغات گمراه‌کننده ، اعتبارات مصرف‌کننده ، فروش درب منزل و فروش از راه دور و غیره است (https://www.ab.gov.tr/93_en.html)	حمایت از مصرف‌کننده	۲۸
فصل اتحادیه گمرکی شامل قوانینی در رابطه با عملکرد قلمرو گمرکی اتحادیه اروپا از جمله کنترل و حفاظت از مرزهای اتحادیه در هنگام ورود و خروج کالا است (https://www.ab.gov.tr/29-customs-union_94_en.html)	اتحادیه گمرکی	۲۹
شامل قوانینی است که از روابط اقتصادی و تجاری اتحادیه اروپا با کشورهای ثالث و سازمان‌های بین‌المللی و همچنین همکاری‌های بین‌المللی و کمک‌های بشردوستانه حاصل می‌شود (https://www.ab.gov.tr/30-external-relations_95_en.html)	روابط خارجی	۳۰

جمع‌بندی

برخی آغاز پیوند ترکیه با اروپا را از زمان حکومت پیشین آن یعنی امپراتوری عثمانی و جنگ کریمه می‌دانند، زمانی که در کنار انگلستان و فرانسه با روسیه جنگید و با عضویت در کنسرت اروپایی سیاست نگرش به غرب و تمایل به اروپایی بودن را به نمایش درآورد اما شکل‌گیری اتحادیه اروپا اروپایی شدن ترکیه را که پس از جنگ جهانی اول و فروپاشی امپراتوری عثمانی تضعیف کرده بود علاقه‌مند کرد که دوباره روابط خود را با عضویت در اتحادیه گسترش دهد. شاید از آن زمان بیش از هر هدف دیگری اروپایی بودن هدف اصلی ترکیه شد چراکه کمال آتاتورک با پیروی از اندیشه‌ی جدایی دین از سیاست، بسیاری از مظاهر سیاست و زندگی در جامعه ترکیه را دگرگون کرد. پیوند اصلی ترکیه با غرب و با اروپا با پایان جنگ جهانی دوم، بیشتر در سطح سیاسی، نظامی و اجتماعی گره‌خورده است و بازسازی اروپای ویران پس از جنگ جهانی، تهدید کمونیسم موجب اهمیت استراتژیک ترکیه شد و دو طرف را به هم نزدیک کرد به‌ویژه آنکه نیاز به کارگران ترک‌تبار برای کمک به بازسازی اروپا و ایجاد حائل در برابر خطر شوروی شرایط را به سمت همگرایی بین ترکیه و غرب نیز پیش برد. ورود ترکیه به ناتو در سال ۱۹۵۲ و سپس ورود به نهادهای اروپایی همچون شورای اروپا و سازمان همکاری‌های اقتصادی برای توسعه همکاری نیز ادامه روند پیشین است اما بعد از فروپاشی شوروی و از بین رفتن وحشت کمونیسم کشورهای اروپایی تمایلی چندانی به در اولویت قرار دادن ترکیه نداشتند ولی با ظهور بنیادگرایی دینی کشور مسلمان ترکیه به‌عنوان یک کشور سکولار مورد توجه اروپاییان قرار گرفت تا بتوانند با پذیرش اعضای جدید و البته با معیارها و ضوابط اروپایی از ظرفیت‌های ترکیه برای اتحادیه اروپا و در جهان اسلام استفاده کنند. در همین راستا ۳۵ مفاد به‌عنوان درخواست‌های اروپا از ترکیه تدوین شد که در آن‌ها بر تطبیق دهی ترکیه با این معیارهای اروپایی تأکید شد.

منابع

- ابوالحسن شیرازی، حبیب اله (۱۳۹۲)، آینده گسترش اتحادیه اروپا و چالش‌های آن، فصلنامه پژوهشنامه روابط بین‌الملل، پاییز ۱۳۹۲، دوره ۶، شماره ۲۳، صص ۴۶-۹
- احمدی لفورکی، بهزاد (۱۳۸۸)، «کتاب اروپا (۹)؛ ویژه سیاست خارجی اتحادیه اروپا»، تهران: موسسه فرهنگی و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران
- احمدی، حمید؛ حاتم آبادی فراهانی، فاطمه (۱۳۹۰)، سیاست داخلی و خارجی ترکیه از دیدگاه حزب عدالت و توسعه، فصلنامه حقوق و سیاست، شماره ۱۵، بهار و تابستان ۱۳۹۰، صص ۴۲-۱۱
- ارغوانی پیرسلامی، فریبرز؛ صالحی، سید جواد؛ ایمانی، امیر (۱۳۹۶)، مؤلفه‌های ثبات و تهدید در روند دموکراسی ترکیه: ریشه‌یابی الگوی نوسانی دموکراتیک، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال ششم، شماره ۲۲، پاییز ۱۳۹۶، پیاپی ۵۲، صص ۱۴۷-۱۱۷
- اسدنژد، علی (۱۳۸۹)، دلایل تطویل پذیرش ترکیه در اتحادیه اروپا، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران مرکزی، استاد راهنما: دکتر کابک خیبری، زمستان ۱۳۸۹
- اکبری، حسین (۱۳۸۵)، امریکا از واقعیت تا حقیقت (بحران دهه ۹۰ بالکان)، تهران: موسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور.
- امیدی، علی؛ اصلانی اسلمرز، عابد (۱۳۹۱)، درس‌های همگرایی اتحادیه اروپا برای اکو، دو فصلنامه برنامه‌بودجه، شماره ۱۰۹، صص ۳۸-۳
- حسین زاده، سامره (۱۳۹۲)، اقدامات زمینه‌ساز دولت اردوغان برای عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه مازندران، استاد راهنما دکتر حسین رفیع، آذر ۱۳۹۲
- خالوزاده، سعید، (۱۳۸۹)، هم‌گرایی و واگرایی در اتحادیه اروپا، ماهنامه رویدادها و تحلیل‌ها، شماره ۲۴۵، صص ۶۳-۶۸

سازمند، بهاره (۱۳۸۷)، مطالعه سازمان‌های بین‌المللی از چشم‌اندازی تئوریک، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۸، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۷، صص ۱۲۸

صادقی، سید محمود (۱۳۸۳)، موانع فراروی ترکیه در فرآیند عضویت در اتحادیه اروپا، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، استاد راهنما دکتر حسین پور احمدی، زمستان ۱۳۸۳

فرسای، شهرام (۱۳۸۱)، کنکاش برای ده محور شرارت؛ اهداف و بازتاب‌ها، مجله نگاه، سال سوم، شماره ۲۱، فروردین ۱۳۸۱.

قوام، عبدالعلی؛ صولت، رضا (۱۳۹۴)، چرایی تردید اتحادیه‌ی اروپا در پذیرش عضویت ترکیه فصلنامه رهیافت‌های بین‌المللی، سال ششم، شماره ۴۰، زمستان ۱۳۹۳، صص ۳۵-۹ کریمی پور، یدالله؛ ربیعی، حسین؛ یعقوبی، سید محمد (۱۳۹۸)، بررسی زمینه‌های همگرایی و واگرایی ایران و عربستان در چارچوب جغرافیای صلح، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال یازدهم، شماره چهارم، پاییز ۱۳۹۸، صص ۳۲۴-۳۰۷

موسوی، میرولی (۱۳۹۱)، همگرایی ترکیه با اتحادیه‌ی اروپا و تأثیر آن بر تحولات سیاسی این کشور (۲۰۱۰-۱۹۹۰)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد سیاسی دانشکده علوم اداری و اقتصادی دانشگاه فردوسی مشهد، استاد راهنما دکتر احمد محقر

میرفخرایی، سیدحسن (۱۳۹۴)، تأثیر اختلافات کشورهای عضو اتحادیه اروپا بر جایگاه این اتحادیه در نظام جهانی، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی سال یازدهم، شماره سی و سوم، زمستان ۱۳۹۴، صص ۹۹-۸۱

AA. (2021/02/15), Foreign investment in Turkey reaches \$8B in 2020, available at: <https://www.aa.com.tr/en/economy/foreign-investment-in-turkey-reaches-8b-in-2020/2145267>

AdnanEken, A & ., Yazıcı, D. (2021/Jun/21), TÜRKİYE'NİN HİZMET İHRACATININ YAPISI, available at:

<https://tcmbblog.org/wps/wcm/connect/blog/tr/main+menu/analizler/turkiyenin+hizmet+ihracatinin+yapisi>

بانک جهانی: اقتصاد ترکیه امسال ۵ درصد رشد (2021/08/06), AA. available at: <https://www.aa.com.tr/fa//2267781>, خواه‌گردد،

Akdogan, K & .Saygılı ,H. (2018/06/22), FACTORS AFFECTING FOREIGN DIRECT INVESTMENT DECISIONS, available at: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/blog/en/main+menu/analyses/factors_affecting_foreign_direct_investment_decisions

CITATION MFA21 \l 1033 (MFA, 2021) و Turkey's Political Relations with the State of Palestine, 18 JUL 2021, AVAILABLE AT, available at: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-the-palestinian-national-authority.en.mfa

سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم در (1398/04/05). (DAKAIRANMASASI) ترکیه, available at: <https://www.dakairanmasasi.com/discover-turkey/60427528>

Dayslegal. (2019/MAY/30), Foreign Direct Investment in Turkey – The Numbers, available at: <https://www.dayslegal.com/post/foreign-direct-investment-in-turkey-the-numbers>

Desai, S) .(2006/JUN/17), Turkey in the European Union: A Security Perspective – Risk or Opportunity? , available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14702430500492807>

Eur-lex.europa. (2021), .Document 52011DC0666 از . بازایی . COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex%3A52011DC0666>

Europarlamentti .(2020), اهداف پارلمان اروپا , available at: <https://europarlamentti.info/pe/values-and-objectives/objectives/>

Redacted, n .(2013), .European Union Enlargement: A Status .
Congressional Research Service.

Santander .(2021/JUN/14), .TURKEY: FOREIGN INVESTMENT:
<https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/turkey/foreign-investment>

Tradingeconomics .(2021/JUN/14),.Turkey GDP Growth Rate:
<https://tradingeconomics.com/turkey/gdp-growth>

Tradingeconomics . .(2021/JUN/21), .Turkey Unemployment Rate:
<https://tradingeconomics.com/turkey/unemployment-rate>

Tradingeconomics . .(2021/JUN/14), .Turkey Youth Unemployment
Rate: <https://tradingeconomics.com/turkey/youth-unemployment-rate>

Tradingeconomics . .(2021/JUN/14), .Turkey Foreign Direct
Investment: <https://tradingeconomics.com/turkey/foreign-direct-investment>

Tradingeconomics . .(2021/JUN/15), .Turkey Foreign Direct
Investment: <https://tradingeconomics.com/turkey/foreign-direct-investment>

Turkey Foreign Direct Investment . .(2021/JUN/14), .Turkey Foreign
Direct Investment: <https://tradingeconomics.com/turkey/foreign-direct-investment>

Worldbank . .(2021/JUL/14), .Foreign direct investment, net inflows
(% of GDP) - Turkey:
<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=TR>

Yilmaz, T . .(2020/JUN/28), .,FOREIGN DIRECT INVESTMENTS
IN TURKEY: <https://tyconsultancy.co.uk/foreign-direct-investment-in-turkey>